

DESCOPERIRI MONETARE DIN SUDUL BANATULUI (II)

Dorim să continuăm, în lucrarea de față, seria prezentării celor mai importante descoperiri monetare¹, semnalate în urma săpăturilor arheologice sau a investigațiilor de teren, oferindu-le circuitului științific și încercînd în același timp să completăm repertoriul numismatic al Banatului de sud.

Monede imperiale romane

1. *Gornea (com. Sichevița).*

Cu ocazia săpăturilor arheologice din vara anului 1974, din punctul *Căunița de Sus*, a fost descoperită în zona unui bordei o monedă de bronz, emisă de Severus Alexander la Nicaea.

2. *Moldova Veche*

a. Prin anii 1971—1972, cetățeanul Simici Ștefan din Moldova Veche descoperă în punctul *Vinograda*, situat pe malul Dunării, un tezaur monetar din secolul IV. Compus din 114 monede de bronz emise de Constantin I și urmașii săi și două monede din secolul III: 1 antoninian Caracalla (BMC, V, p. 145, 72—73, *Roma*, 213—217) și respectiv 1 follis Dioclețian (RIC, V/1, p. 249, 284, *Heraclea*, 292), tezaurul a fost recuperat de Muzeul județean de istorie din Reșița, fără a avea însă certitudinea că nu a fost împrăștiat între numeroșii colecționari din Valea Dunării².

b. În aceeași zonă, la cca 500 m, investigațiile arheologice din anul 1981 au surprins o așezare romană, tîrzie, în care au fost scoase la iveală trei monede: 1 denar Marcus Aurelius pentru Antoninus Pius (BMC, IV, p. 392, 41, *Roma*, 161) și 2 monede de bronz, foarte prost conservate,

¹ Prima parte a cronicii, în *SCN*, VIII, (sub tipar).

² În mod detaliat, tezaurul a fost prezentat la Sesiunea științifică „Contribuții numismatice la istoria României“, Muzeul Național, București, 26—27 februarie 1982 și se află sub tipar la *Acta MN*, XIX.

după detaliile de pe revers cu *falling horseman* și *Fel temp reparatio*, putînd fi încadrate aproximativ în perioada 351—360.

Recent, au mai fost prezentate Muzeului din Reșița, încă 6 monede, descoperite de un localnic în zona săpăturilor, datînd, se pare, din prima jumătate a secolului IV. Doar una singură, ceva mai bine păstrată, a putut fi determinată: AE₃, *Constantius Gallus*, Constantinopole, 351—354 (LRBC, II, 2032—2034).

3. Pojejena

În campania arheologică din anul 1981, efectuată în zona castrului, au fost descoperite două monede: 1 antoninian Gallienus, (RIC, V/1, p. 92, 310, *Mediolanum*, 259) și 1 monedă de bronz, prost păstrată, posibil Volusian.

4. Răcăjdia

În cursul anului 1980, din marele tezaur monetar descoperit în această localitate, au mai fost recuperate încă 79 de piese³, majoritatea fiind emisiuni din perioada IV, 341—346, Constantius II și Constans, alături de monede Constantinus II, p. IIIb, 337—341, provenind din atelierele Thesalonica, Siscia, Constantinopole (fig. 1).

Monede bizantine și medievale

5. Cuptoare (com. Cornea).

În necropola medievală de pe dealul *Sfozea*, au fost descoperite, în cursul săpăturilor arheologice din 1981, următoarele monede: mormîntul 132 (mai departe M) — 1 trache de billon, Isaac II Angelos (Wroth, II, 593, 31; C. Morrisson, II, 64); M₁₂₇ — 1 denar, Ștefan IV Dragutin 1276—1316; M₁₇₃ — 1 denar Sigismund I (Unger, I, 450).

6. Ciclova Română

Cu ocazia săpăturilor arheologice în necropola situată în punctul *Morminți*, a fost semnalat 1 denar Carol Robert, emis la Kremnica (Unger, I, 373).

În încheiere, revenind la descoperirile prezentate mai sus, dorim să le subliniem pe scurt semnificația și importanța:

1. Moneda de la Gornea se înscrie în categoria monedelor coloniale romane (grecești imperiale)⁴, fiind a doua descoperire de acest gen provenind din aceeași localitate, punctul *Cetate*⁵, emisă tot de S. Alexander la Nicaea.

2a. Tezaurul de la Moldova Veche completează seria celor trei tezaure din secolul IV descoperite în raza localităților Moldova Veche — Moldova

³ Comunicare la sesiunea anuală a Muzeului județean de istorie din Reșița, 21 octombrie 1981. Întregul tezaur a fost publicat în două serii: N. Gudea, în *Acta MN*, XII, 1975, p. 183—190 și N. Gudea, în *Acta MN*, XIX, 1981, p. 483—491.

⁴ Monedele coloniale imperiale din Banat constituie obiectul unei lucrări ulterioare. Deocamdată vezi, B. Mitrea, în *Atti del Ve Congresso di studi romani*, Roma, 1940, p. 1 și urm.; I. Winkler, C. Băloi, în *Acta MN*, VIII, 1971, p. 161—172.

⁵ N. Gudea, *Gornea*, p. 85, pc. XXI/2.

Nouă, precum și a celor trei tezaure descoperite la Pojejena⁶, Radimna și Măcești⁷. Grosul monetar îl reprezintă emisiunile lui Constantinus II și Constans, 351—355, reprezentând astfel perioada acumulării tezaurului, îngropat probabil după anul 361, deoarece ultimele monede sînt emise în perioada 355—361.

2b. Prezența denarului lui Marcus Aurelius într-o așezare din secolul IV confirmă încă o dată menținerea îndelungată a monedelor de argint în circulație, alături de prezența antoninianului în tezaurul menționat mai sus. De altfel, și monedele de bronz din secolul III continuă să circule în secolul următor, dovadă moneda de la Dioclețian, la care adăugăm o descoperire mai veche, o monedă Gordian III, descoperită de asemenea într-o așezare din secolul IV de la Greoni⁸.

3. În ceea ce privește monedele descoperite la Pojejena, ele vin să se adauge celor 16 monede descoperite în anii precedenți⁹, emise în secolele II—III, dintre care 4 sînt de tipul colonia Viminacium.

5. Monedele provenite de la Cuptoare completează materialul numismatic, recoltat din această necropolă medievală. Astfel, trachea de billon, Isaac II Angelos este, deocamdată, a doua piesă de acest fel din sudul Banatului, alături de o descoperire mai veche semnalată la Ilidia — Săliște¹⁰. Monede de acest gen, emise în cursul secolului al XII-lea, au apărut în cadrul cercetărilor sistematice la: Cuptoare¹¹, Moldova Veche — Rît¹², Stenca Liubcovei¹³ și Tricule-Svinița¹⁴. Prezența lor, alături de obiectele de factură bizantină este strîns legată de reactivizarea relațiilor cu Bizanțul, mai ales în timpul Comnenilor, cînd influența multiplă a acestuia s-a extins asupra unei bune părți locuite de românii bănațeni¹⁵.

Denarul de la Ștefan IV Dragutin atestă prezența monedei sirbești în circulația monetară a secolului al XIII-lea, mai bine documentată în

⁶ E. Chirilă, N. Gudea, I. Stratan, *Trei tezaure monetare din Banat din secolul IV*, Timișoara, 1974, p. 69, pc. 15; D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966, p. 176—177, nota 532; C. Preda, în *SCIV*, 26, 1975, 4, p. 476.

⁷ D. Bălănescu, în *SCN*, VIII, pc. 11 și 17.

⁸ *Ibidem*, pc. 8. De altfel, monede de bronz și argint din secolele II—III apar și în alte tezaure din secolul IV: Tibiscum (E. Chirilă, N. Gudea, I. Stratan, *op. cit.*, p. 6) și Orșova (*Ibidem*, p. 16, 27).

⁹ D. Bălănescu, *op. cit.*, pc. 16a.

¹⁰ *Ibidem*, p. 23b. Moneda provine dintr-o așezare cercetată.

¹¹ Gh. Lazarovici, I. Uzum, în *Banatica*, IV, 1977, p. 434, descoperită în aceeași necropolă.

¹² I. Uzum, în *Banatica*, V, 1979, p. 250, fig. 18, moneda provine dintr-o așezare.

¹³ *Ibidem*, p. 222, abb. 14; Idem, în *Drobeta*, IV, 1981, p. 138, nota 48, moneda fiind descoperită cu ocazia săpăturilor arheologice de la fortificația dacică situată în acest punct.

¹⁴ A. Corvătescu, Al. Rădulescu, în *Tibiscus*, V, 1978, p. 176, fig. 7. În afară de tracheele de billon, monedele emise de Comneni, fără a li se preciza tipul sau nominalul, sînt prezente în tezaurele de la: Teremia Mare (I. Sabău, în *SCN*, II, 1958, p. 296, pc. 51a; C. Feneșan, în *Crisia*, Oradea, 1974, p. 108), Variaș (I. Sabău, *op. cit.*, p. 297, pc. 57; C. Feneșan, *op. cit.*, p. 109).

¹⁵ I. Uzum, în *Banatica*, V, 1979, p. 251.

nordul Banatului în tezaurele de la Obad și Cenadul german¹⁶. Pentru sudul Banatului, sîntem în măsură să semnalăm un denar de același tip, provenit de la Prilipăț¹⁷, fără precizarea exactă a locului și contextului descoperirii.

Perioada tîrzie de funcționare a necropolei de pe dealul *Sfogea* este delimitată de denarul Sigismund I, care se adaugă celor două piese emise de același rege (1 denar și 1 obol), descoperite în M₈₇ și M₉₄ în cursul săpăturilor arheologice din anul 1980¹⁸.

DANA BĂLĂNESCU

DÉCOUVERTS MONÉTAIRES DU SUD DE BANAT

(II)

(R é s u m é)

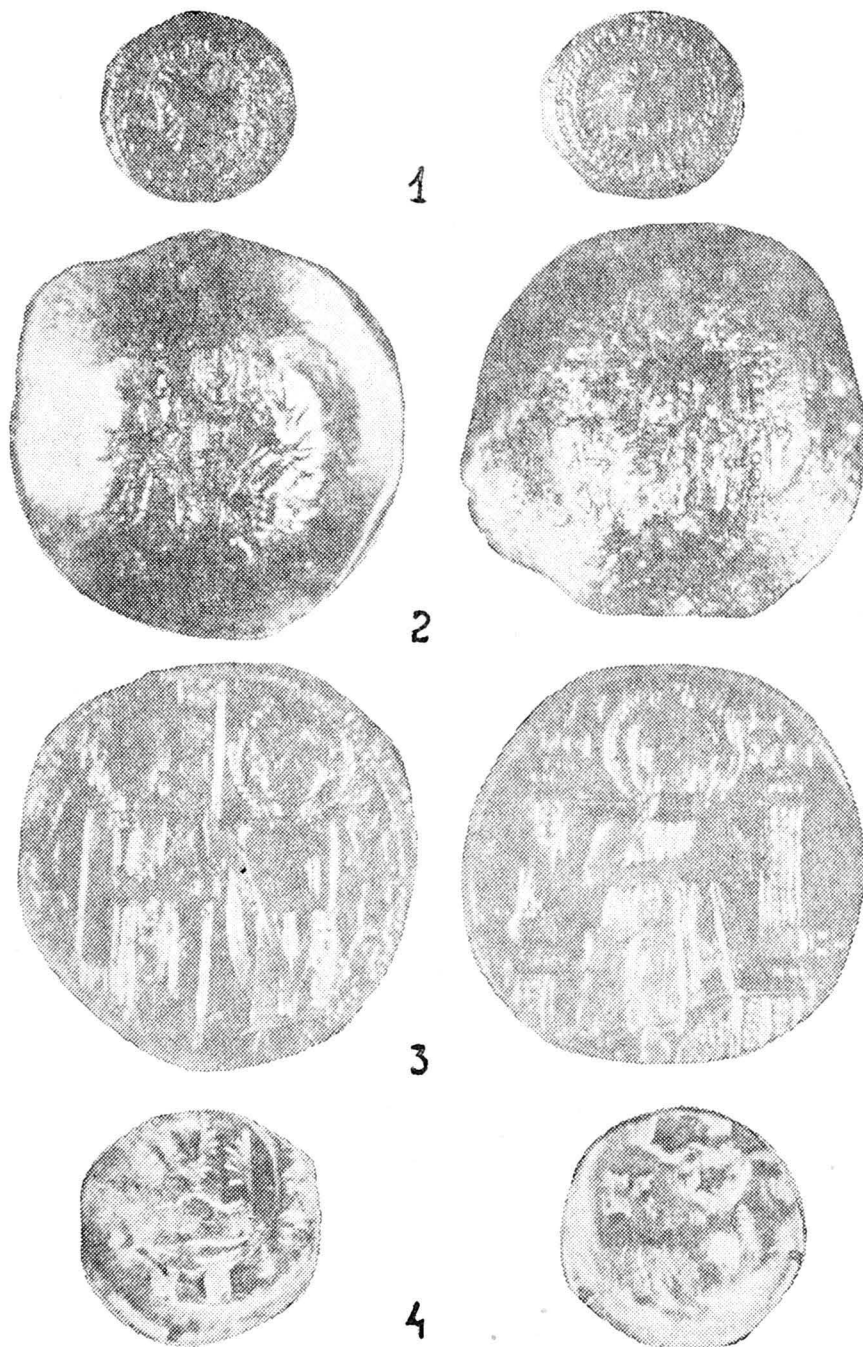
L'ouvrage continue la série de présentation des plus importantes decouverts monétaires de sud du Banat, provenues grâce aux recherches archéologiques: monnaies romaines imperiales de II—IV-ième siècles de à Gornea, Moldova Veche, Pojejena, Răcăjdia, byzantines et magyares a Cuptoare et Ciclova Română.

Le matériel monétaire présenté ajoute les dates concernat la circulation monétaire de périodes historiques mentionnées.

¹⁶ I. Sabău, *op. cit.*, p. 287, pc. 10, p. 291, pc. 29; C. Feneșan, *op. cit.*, p. 111, care arată că ponderea monedei sîrbești era de 0,49%.

¹⁷ D. Bălănescu, *op. cit.*, pc. 27.

¹⁸ *Ibidem*, pc. 22.

1. Monedă din tezaurul de la Răcăjdia (Pop Romanus, LRBC, I, 1067).
2. Trachea de billon, Isaac II Angelos, de la Cuptoare.
3. Denarul Ștefan IV. Dragutin de la Cuptoare.
4. Denarul Carol Robert de la Ciclova Română.